

Рецензії

С.М. Панчишин

Актуальне дослідження проблем ефективності дерегуляції економічних систем

Автори монографії¹ – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної теорії Львівської комерційної академії Григорій Іванович Башнянин і кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної політики і фінансів Львівського регіонального інституту державного управління Ганна Степанівна Третяк ставлять за мету сформулювати на загальному і методологічному рівні функцію дерегуляційної ефективності економічних систем, в якій би залежною змінною виступала «дерегуляційна ефективність», чи «дерегуляційний ефект», а незалежною змінною – масштаби дерегуляції. Цю функцію вони формують на логічному і абстрактному рівні, а тому називають її метрологічною, на відміну від економіметричних функцій, побудова яких вимагає «використання» значного емпіричного матеріалу.

Загалом робота, як зазначають самі автори, має, з одного боку, методологічний і абстрактний характер. Вона «побудована» в руслі формування так званої абстрактної економії, яка, на відміну від конкретної економії, не вимагає «обробки» значного масиву

емпіричного матеріалу. Саме тому свої основні висновки і теоретичні положення автори аргументують узагальненням як господарської практики, так й історичної практики «побудови» ринкової економіки в постсоціалістичних країнах, зокрема в Україні. Робота, як знову ж таки зазначають автори, не має економетричного характеру, вона «виконана» як метрологічна робота, в площині становлення та розвитку так званої економічної метрології як якісної теорії кількісного аналізу в економіці.

Водночас рецензовану монографію можна також визначити як методологічну, як таку, в якій формуються лише основні методологічні підходи до аналізу функції дерегуляційної ефективності чи її часткових формул, що на загальному рівні висвітлюють характер залежності (а не конкретний тип чи коефіцієнт залежності) між окремими факторами і дерегуляційним ефектом. Для авторів важливо з'ясувати, який тип залежності існує між окремими факторами і значенням дерегуляційної функції (чи дерегуляційного

© С.М. Панчишин, 2009.

¹ Башнянин Г.І. Ефективність дерегуляції економічних систем перехідного типу: методологічні проблеми метрологічного аналізу: монографія / Г.І. Башнянин, Г.С. Третяк. – Львів: Вид-во ЛКА, 2008. — 502 с.

ефекту), а не його конкретне значення. До рівня так званого економетричного аналізу вони не доходять і утримують дослідження на метрологічному рівні, який передбачає фіксацію лише типу залежності між аргументами дерегуляційної функції.

Це і є основною особливістю рецензованої роботи, в якій на перше місце висуваються проблеми *методологічного* і *метрологічного* характеру, а не теоретичного чи емпіричного, тим більше – не економетричного. Автори вважають достатнім зафіксувати лише *характер залежності* між змінними дерегуляційної функції і з'ясувати, наскільки чутливими є ті чи інші системи до зміни масштабів дерегуляції. Цим визначаються специфічність і особливість монографії як такої, що не має на сьогодні аналогів у науковій економічній літературі. В ній виклад матеріалу спрямований у русло формування *загальної теорії економічних систем*, як зазначають самі автори, а не з позицій формування спеціальної економічної теорії. Ефективність дерегуляційних процесів автори аналізують на загальному, а не спеціальному чи конкретному рівні. Тому теорію дерегуляції економічних систем, яку вони формують, можна визначити як, по-перше, загальну; по-друге, абстрактну; по-третє, метрологічну; по-четверте, перехідну, оскільки предметом вивчення в ній є *перехідні системи* постсоціалістичного типу, зокрема перехідна економіка України.

Структурно робота складається із трьох розділів, вступу, висновків і списку використаної літератури

і має обсяг 497 сторінок відповідного формату.

У першому розділі «*Методологічні проблеми аналізу ефективності дерегуляції економічних систем*» автори аналізують такі проблеми, як співвідношення регуляції і дерегуляції економічних систем, дерегуляційна ефективність, дерегуляційна еластичність економічних систем. Починають дослідження з висвітлення регуляційних проблем, що є певною теоретико-практичною передумовою подальшого аналізу дерегуляції як процесу зниження рівня регуляції. Регуляція трактується у широкому і вузькому значеннях як процес, відповідно, коригування пропорцій економічного розвитку за допомогою державних і ринкових методів і власне державних методів. Автори виокремлюють три типи регуляції – ринкову саморегуляцію, державну регуляцію і змішану регуляцію, кожна із яких, на їх думку, володіє як економічними ефектами (позитивними наслідками), так і економічними дефектами (негативними наслідками).

Значне місце в аналізі приділяється проблемам *державної регуляції*, оскільки саме вона за певних умов породжує потребу дерегуляції як зниження масштабів державної регуляції. Як зазначають автори, державну регуляцію різні школи економічної теорії оцінюють по-різному: тільки позитивно (соціал-демократична і марксистська література); тільки негативно (ліберально-консервативна література); як позитивно, так і негативно (сучасні версії економічної науки). Однак, на думку авторів, усі перелічені концепції державної

регуляції мають низку однакових недоліків: вони не враховують типу чи виду економічних систем, що регулюються, функціонального рівня систем (мікроекономічного чи макроекономічного), а також при оцінці регуляційних процесів беруть до уваги не весь інтегральний ефект, а лише його економічну складову. Крім того, оцінюючи ефективність регуляційних процесів, вони звертають увагу лише на поточний ефект, випускаючи з уваги ефекти віддаленішого порядку – динамічний, гіпердинамічний тощо. Як зазначають автори, в процесі формування відповідної регуляційної політики державі слід враховувати, по-перше, формаційний тип систем (суспільні, квазісуспільні, квазіприватні і власне приватні); по-друге, ступінь їх регульованості (тотально регульовані, гіперрегульовані, власне регульовані, квазірегульовані, гіпорегульовані і нерегульовані системи). Різні формаційні типи систем і різні за ступенем регульованості системи *по-різному реагують* на їх подальшу державну регуляцію – від негативної до нейтральної і позитивної реакції.

Після всебічного аналізу проблем ефективності регуляційних процесів автори починають вивчення впливу *дерегуляції* на економічний розвиток. Під нею вони розуміють *повне* або *часткове* зниження рівня державної регуляції, ефективність якого також залежить від цілої низки факторів. Якщо в ліберально-консервативній літературі дерегуляція оцінюється лише *позитивно*, в соціал-демократичній – лише *негативно*, в центристській (кейнсіанській і сучасній неокейнсіанській) – як

негативно, так і позитивно, в марксистській – лише негативно, то автори рецензованої книги розглядають її як процес, що супроводжується як економічними ефектами (позитивними наслідками), так і *економічними дефектами* (негативними наслідками). На думку авторів книги, всі описані вище концепції дерегуляції справджуються, але лише за певних умов.

Позитивним у роботі є те, що автори здійснюють *типологізацію* систем за ступенем їх державної регуляції, виокремлюючи тотально регульовані, гіперрегульовані, квазірегульовані, гіпорегульовані. Загальна логіка розвитку практики державної регуляції така: чим *монополізованішою* є та чи інша система, *тим регульованішою* вона повинна бути. На думку авторів книги, на ефективність дерегуляції впливають регуляційний тип систем, функціонально-формаційний тип систем, ринковий тип систем, власне формаційний тип систем, фактор часу. Ці фактори і повинні виступати незалежними змінними всезагальної функції дерегуляції (як її називають самі автори). Її залежною змінною є дерегуляційний ефект, або дерегуляційна ефективність. Можна відзначити і те, що автори в процесі оцінки ефективності дерегуляційних процесів пропонують виходити на визначення так званої інтегрально-формаційної ефективності, за якої ми «вловлюємо» вплив дерегуляції не тільки на економіку, а й на соціально-духовну складову певної господарської системи. Як важливий фактор впливу на рівень дерегуляційної ефективності систем автори розглядають так звану дерегуляційну еластичність, або

чутливість систем до зміни рівня дерегуляції. З цих позицій вони виділяють три типи систем – з позитивною, нейтральною і негативною дерегуляцією економіки. Деретуляційна політика держави, на їх думку, повинна диференціюватися залежно від рівня дерегуляційної еластичності тих чи інших систем. Окрім того, вона повинна враховувати різний вплив дерегуляції на мікро – і макрорівень.

У другому розділі книги «Ефективність дерегуляції макроекономічних систем перехідного типу» автори виділяють три типи ефективності дерегуляції макроекономічних систем: номінальну, реальну і нормальну (зрівноважувальну) дерегуляцію, а також аналізують ефективність дерегуляції в короткотривалому, довготривалому і гіпердовготривалому періодах. На їх думку, дерегуляція *позитивно* впливає на формування макроекономічних систем лише в *короткотривалому* періоді. В *довготривалому* її вплив на систему *нейтралізується*, а в *гіпердовготривалому* періоді *переходить у негативний*. Відповідно до цього виділяються три типи дерегуляції макроекономічного порядку – ефективна, афективна і дефективна. Позитивні ефекти афективної дерегуляції *зрівноважуються* з негативними, а тому загальний рівень ефективності функціонування економіки не змінюється. Таке зрівноваження автори називають станом *довготривалої дерегуляційної рівноваги* систем.

У третьому розділі роботи «Ефективність дерегуляції мікроекономічних систем перехідного

типу» проаналізовано вплив дерегуляції на функціонування мікроекономічних систем у гіпердовготривалому періоді, а також здійснено порівняльний аналіз ефективності дерегуляції у державних, кооперативних і приватних системах мікроекономічного порядку. Автори вважають, що мікроекономічні системи в *гіпердовготривалому* періоді загалом негативно реагують на дерегуляцію, хоча в короткотривалому періоді можуть реагувати і позитивно. Однак ця реакція проявляється по-різному і зумовлена різними факторами. Зокрема, автори досліджують, як регуляційний тип систем, з одного боку, і їх соціально-економічна природа, – з іншого, впливають на ефективність дерегуляції. Чим слабше регульованою є система, тим негативніше вона реагуватиме на дерегуляцію. Тому провадити державну дерегуляційну політику слід *обережно і диференційовано*, враховуючи той факт, як зазначають автори, що слаборегульовані системи є *чутливішими* до дерегуляції, ніж сильнорегульовані. Така політика повинна бути зорієнтована на те, щоб інтегральний динамічний ефект дерегуляції був *максимально можливим* – тобто *оптимальним* у традиційному значенні цього слова.

Загалом представлена читачам робота є цінною й оригінальною працею і повинна викликати зацікавлення у широкого кола читачів, особливо тих, хто працює у сфері економічної теорії.

Надійшло 09.01.2009 р.